

Trosa strandskoning

Del av fornlämning L1984:8120, fastigheterna Trosa och Trosa 10:64, Trosa stad & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Nyare tid

Patrik Gustafsson Gillbrand

Rapport 2022:09

Sammanfattning

Under hösten år 2021 och vårvintern 2022 utförde Sörmlands Arkeologi AB en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom Trosa stad, vars äldsta delar är från det sena 1500-talet. Insatserna utfördes eftersom kommunen önskade byta ut befintlig strandskoning mot ny vilket krävde markingrepp. Schaktningsarbetet övervakades för att se om arkeologiska lämningar, såsom kulturlager och/eller bebyggelseämningar, skulle framkomma. Vid övervakningen påträffades emellertid inget av arkeologiskt intresse.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliussgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2022

Innehåll

Sammanfattning 2

Inledning 4

Syfte 4

Genomförande 4

Resultat 4

Referenser 5

Administrativa uppgifter 6

Bilagor 7

Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningsområdets belägenhet markerat

Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningsområdets belägenhet markerat

Bilaga 3. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar och övervakade schakt utmarkerade

Bilaga 4. Fotodokumentation

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-4032-2021 & 431-8539-2021) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom del av fornlämning L1984:8120, fastigheterna Trosa och Trosa 10:64, Trosa stad och kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3).

Undersökningen genomfördes under perioderna 2021-09-27 – 2022-01-19 och 2022-03-03 – 2022-04-12. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand. Under den senare perioden utfördes delar av fältarbetet av Lars Norberg. Båda är verksamma som arkeologer vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska insatsen genomfördes med anledning av att Trosa kommun planerade att renovera kajkonstruktionen/strandskoningen utmed Trosaåns västra sida längs en cirka 140 meter lång sträcka mellan Smäckbron och Bryggarbron. Efter att arbetet genomförts tillkom ytterligare en cirka 115 meter långs sträcka norr om Smäckbron. Den befintliga skoningskonstruktionen uppfördes på 1980-talet, varvid åtminstone delar av området ska ha schaktats bort och återfyllts med nytt material. Länsstyrelsen ansåg dock att lämningar såsom kulturlager kunde förväntas i schaktets västra del. De aktuella ytorna ligger inom fornlämningen Trosa stad (L1984:8120) som består av kulturlager och bebyggelselämningar från 1500-talet och framåt i tid (bilaga 3).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap., 12 och 13 §§ Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om arkeologiska åtgärder längs ovan redovisade sträckor. Ansvarig för kostnaden var Trosa kommun.

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka/dokumentera berörda delar av fornlämningen som kunde framkomma vid markarbetena.

Genomförande

Innan fältarbetet påbörjades genomfördes en begränsad kart- och arkivstudie som i huvudsak inriktade sig på fornlämningsmiljö (KMR), topografiska och historiska kartor (Lantmäteriet) samt StadsGis (SMA). Därefter besiktigades undersökningsområdet översiktligt.

Vid fältarbetets start var arkeolog närvarande och därefter bedömdes att övervakningen kunde utföras extensivt, men med jämna intervall. Totalt närvarade en arkeolog 12 gånger under den första tidsperioden och sammanlagt sex gånger under den andra perioden.

Markarbetet innebar att etapper om cirka 5 - 40 meters längd schaktades längs de aktuella sträckorna. I samband med respektive schaktsträcka ersattes befintlig åskoning/spont av trä mot ny. Schakten var cirka 2 meter breda i markytan och cirka 1 meter breda i botten. Schaktdjupet uppgick till cirka 2 meter (bilaga 3 & 4). Därtill uppstod behov av att gräva fram ett tidigare okänt dagvattenavlopp som utgick från en närlägen fastighet. Vid arbetet öppnades ett schakt som var cirka 5 meter långt, 0,5 meter brett och cirka 1 meter djupt. Schakten grävdes skiktvis med hjälp av grävmaskin utrustad med planskopa. Därefter dokumenterades samtliga sträckor genom fotografering, beskrivning i text samt inmätning med RTK-GPS (bilaga 3 & 4).

Resultat

Det aktuella arbetsområdet bestod vid arbetstillfället av en grusad gångväg som i väster angränsade till villatomter. Från söder berörde sträckan kvarteren som idag kallas Färgaren, Garvaren, Krukmakaren och Körsbärskällan. Kvartersindelningen, men med andra beteckningar är även kända från en karta från år 1703 (LMS Akt C81-1:2).

Den medeltida staden Trosa var belägen cirka sju kilometer uppströms Trosaån, strax söder om Trosa landskyrka, men övergavs troligen senast under mitten av 1500-talet. Stadens sista privilegiebrev utfärdades år 1555 (Broberg 1979, s. 10). Enligt skriftligt källmaterial etablerades det nya Trosa på sin nuvarande plats under slutet av 1500-talet. Hertig Karl, sedermera Karl IX, gav år 1582 borgarna i Trosa rätten att hålla en årlig marknad och i egenskap av kung gav han staden stadsrättigheter år 1610 (*ibid*, s. 10). Arkeologiska undersökningar antyder att de äldsta

delarna med stadsbebyggelse från det sena 1500- och tidiga 1600-talet verkar vara beläget i området mellan Trosa kyrka och Torget längs med Västra Långgatan (Pettersson 2014, Färjare i manus).

År 2013 genomfördes en marinarkeologisk förundersökning i Trosaån intill det aktuella undersökningsområdet. Här avsöktes en sträcka om 200 meter både okulärt och med hjälp av ryssborr. Inga äldre kulturlager framkom. Däremot påträffades enstaka fynd från 1800- och 1900-talet på åns botten (Lindström 2014, s. 12)

Vid den aktuella arkeologiska undersökningen framkom inga lämningar av arkeologiskt intresse, såsom kulturlager eller konstruktioner, i någon av de övervakade sträckorna. I schakten påträffades enbart sentida fyllnadsmassor i form av sand och grus som vilade på lera. I västra kanten av schaktväggen framkom med jämna mellanrum tidigare nedslagna stolpar av tryckimpregnerat trä som den spontade åskoningens var förankrade i med stag av järn (bilaga 4).

Referenser

Broberg, Birgitta. 1979. *Trosa. Rapport Medeltidsstaden 14*. RAÄ & SHM. Stockholm.

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

KMR. Kulturmiljöregistret/Fornsök, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2022-04-03), Södermanlands län (www.fmis.raa.se).

Lindström, Jens. 2014. *Inför muddringar i Tureholmsviken samt strandförstärkningsarbeten i Trosaån*. Arkeologisk utredning/förundersökning. Södermanland, Trosa kommun, Trosa-Vagnhärad socken, Trosa 10:64 m.fl., Raä Trosa-Vagnhärad 181:1. Sjöhistoriska museet. Arkeologisk rapport 2014:8. Stockholm.

Pettersson, Björn. 2014. *Kyrkan 8*. Fornlämning Trosa-Vagnhärad 281:1, fastigheten Kyrkan 8. Trosa-Vagnhärad socken, Trosa stad & kommun. Arkeologisk förundersökning. Nyare tid. *Sörmlands museum. Rapport 2014:08*. Nyköping.

Färjare, Anette. I manus. L1984:8120 (Trosa-Vagnhärad 281:1) Handlanden 14, Trosa stad och kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning. Eldrun kulturmiljö AB.

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv i Gävle (LMS)

Akt C81-1:2. Grundritning över staden. Grundritning utaf Trosa stads situation. Lantmätare okänd. Upprättad år 1703.

Sörmlands museums arkiv (SMA)

SR-GIS 2015, Trosa upprättat av Björn Pettersson.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2120 & 2201.

Länsstyrelsens dnr: 431-4032-2021 & 431-8539-2021

Tid för undersökningen: 2021-09-27 – 2022-01-19 & 2022-03-03 – 2022-04-12

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand & Lars Norberg

Län: Södermanland

Kommun: Trosa

Socken: Trosa-Vagnhärad

Fastighet: Trosa och Trosa 10:64

Belägenhet: N (X) 6531569,67 E (Y) 64669,63

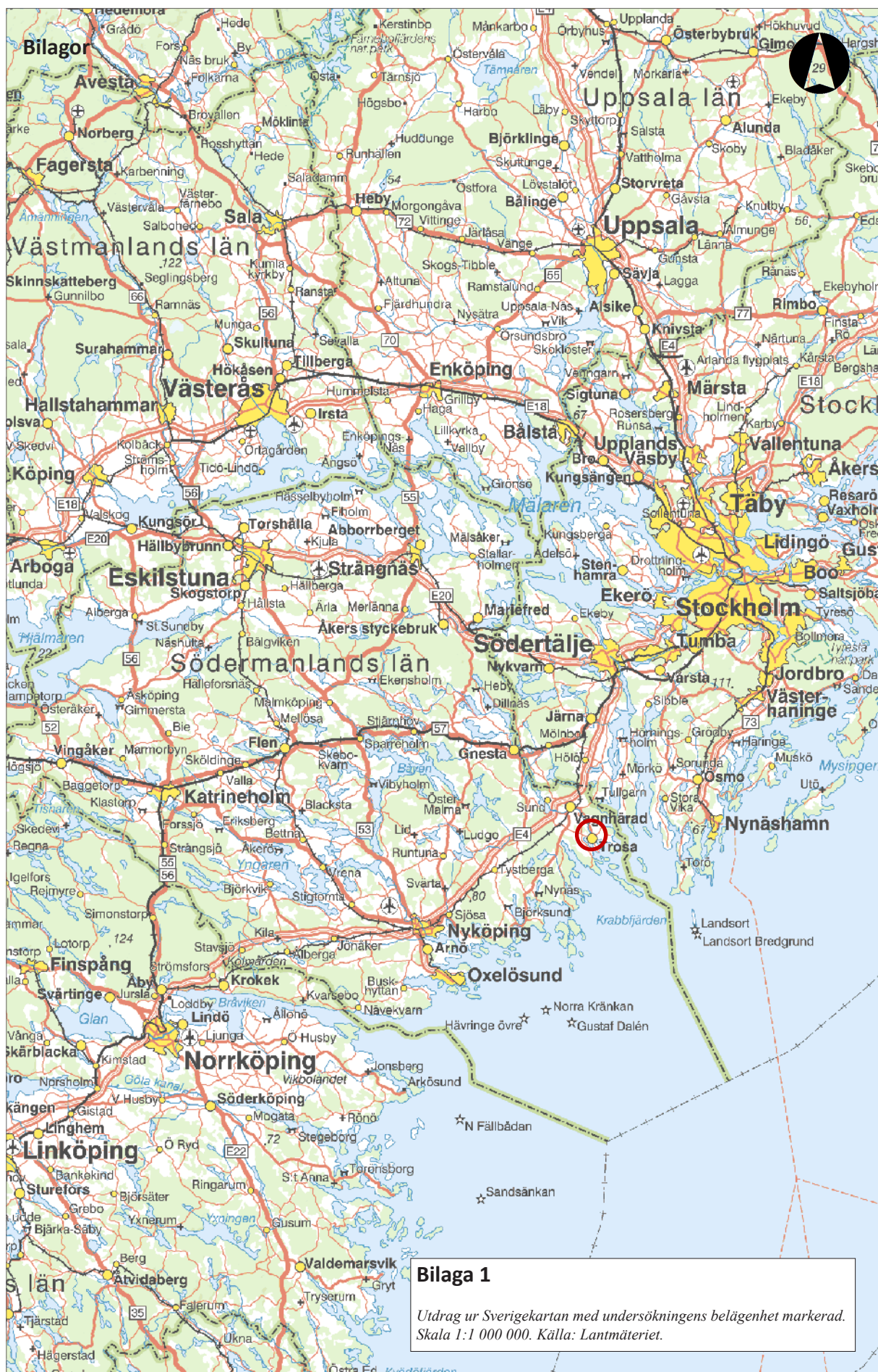
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

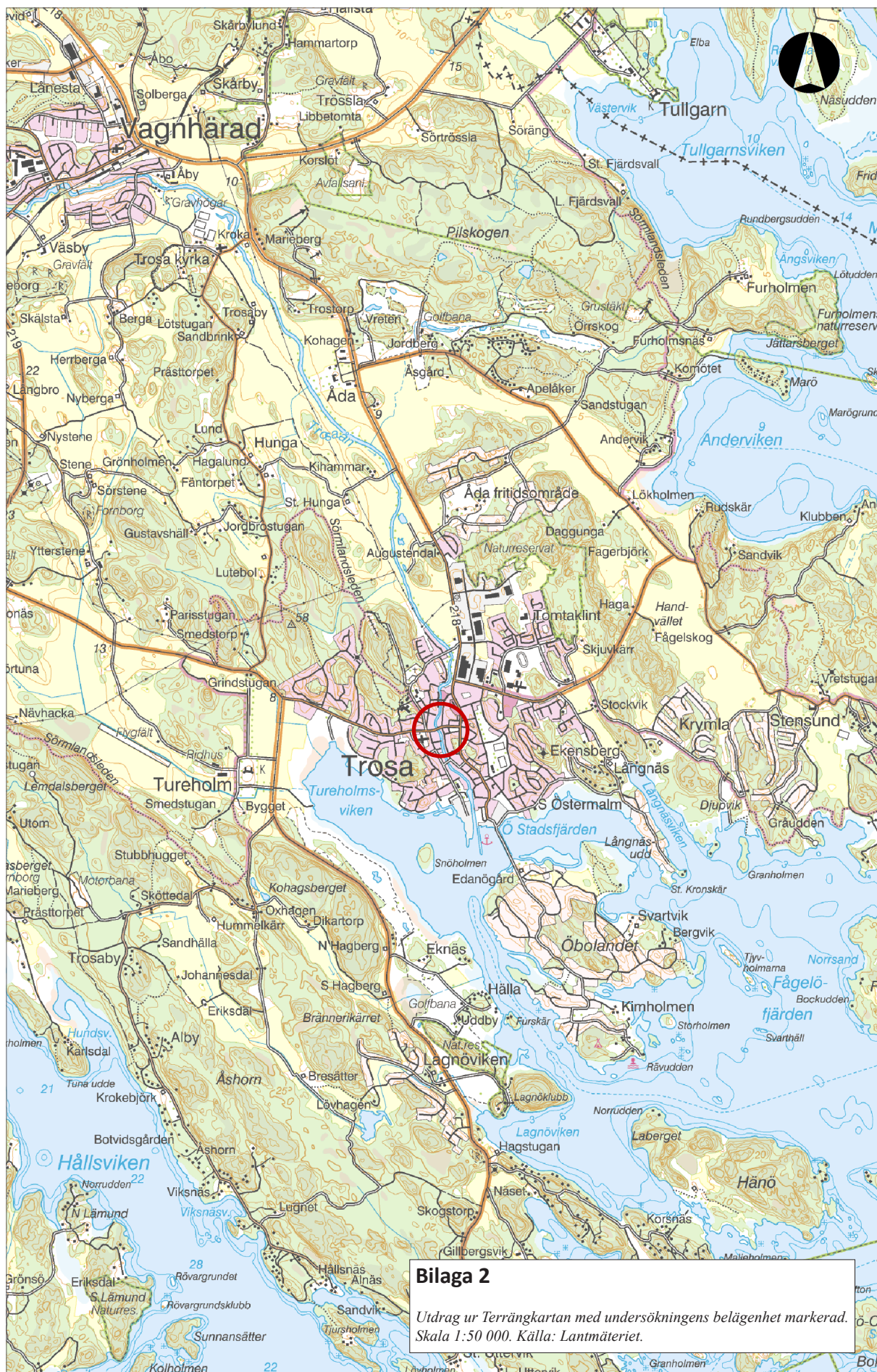
Höjdsystem: RH 2000

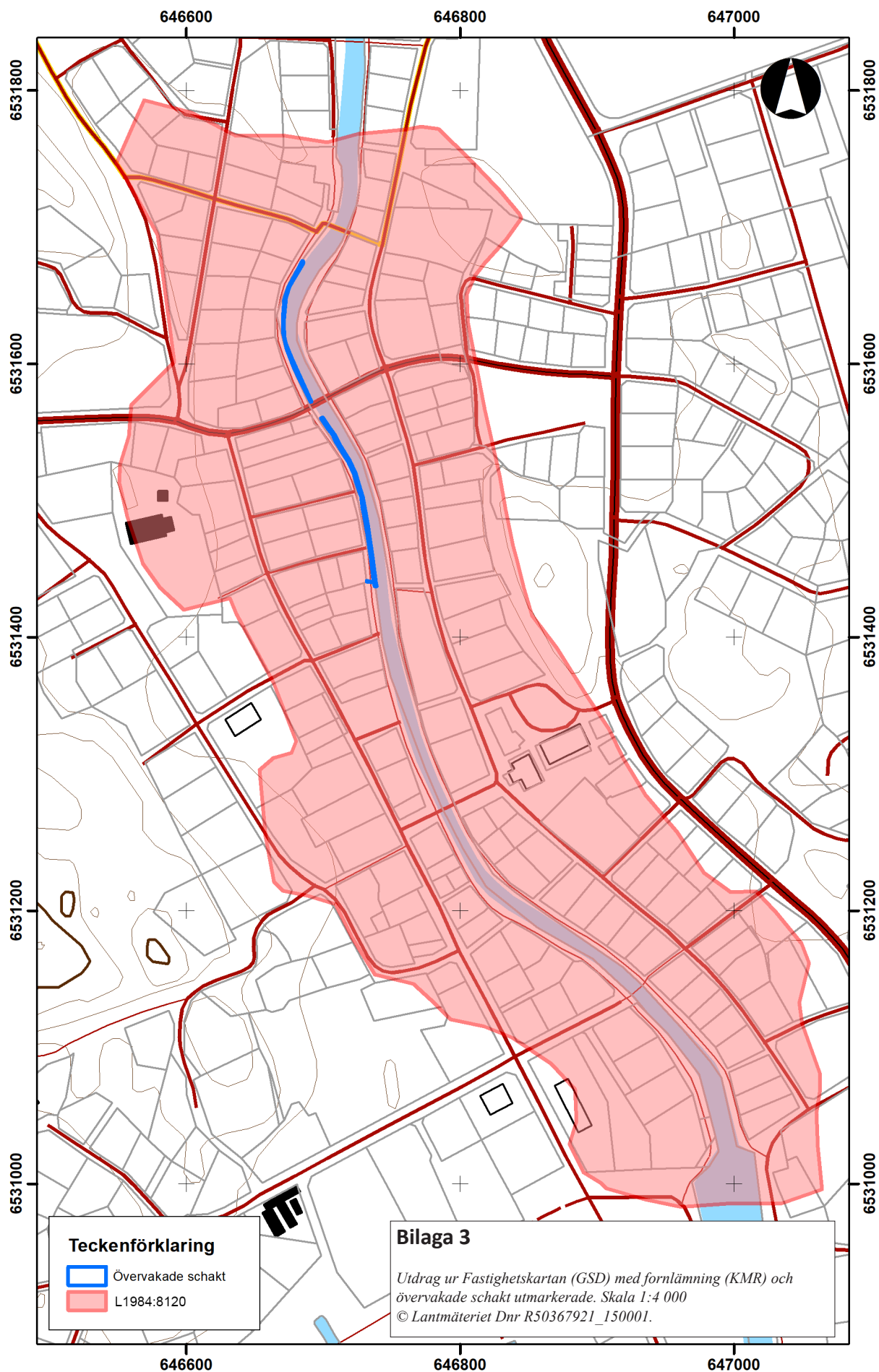
Undersökt yta: Intensivt: 208 & 119 m²

Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

Inga fynd samlades in vid undersökningen.

Bilaga 4. Fotodokumentation

Översikt mot södra delen av arbetsområdet och den gamla strandskoningen som skulle bytas ut. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Situationsbild vid byte av strandskoning. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Situationsbild vid byte av strandskoning. I bilden mitt syns stockarna, stagen och skoningen tydligt. Bilden är tagen från norr. Foto: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

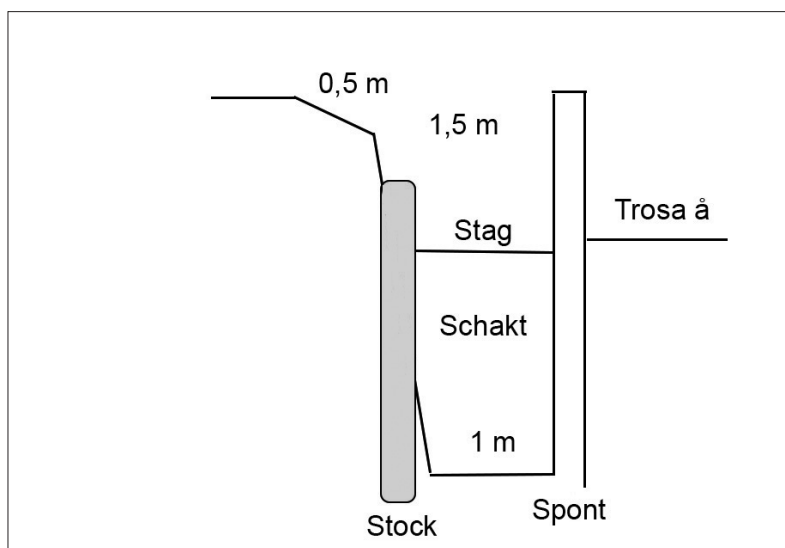
*Situationsbild samt det anslutande schaktet med dagvattenavlopp som utgick från det ljusa huset. Bilden är tagen från sydöst.
Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.*

Översiktsbild över del av ny spont och det igenlagda schaktet. Bilden är tagen från syd-sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Profilskiss över det grävda schaktet med en sedan tidigare nedgrävd stock till vänster som med ett stag av järn håller spanten mot ån. Ritning: Patrik Gustafsson Gillbrand 2021, Sörmlands Arkeologi AB.

Översikt mot norra delen av arbetsområdet samt den gamla strandskoningen till höger i bild som skulle bytas ut. Bilden är tagen från norr. Foto: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Situationsbild från den norra delsträckan med den nya strandskoningen. Bilden är tagen från norr. Foto: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.

Situationsbild från den norra delsträckan. Bilden är tagen från söder. Foto: Lars Norberg 2022, Sörmlands Arkeologi AB.